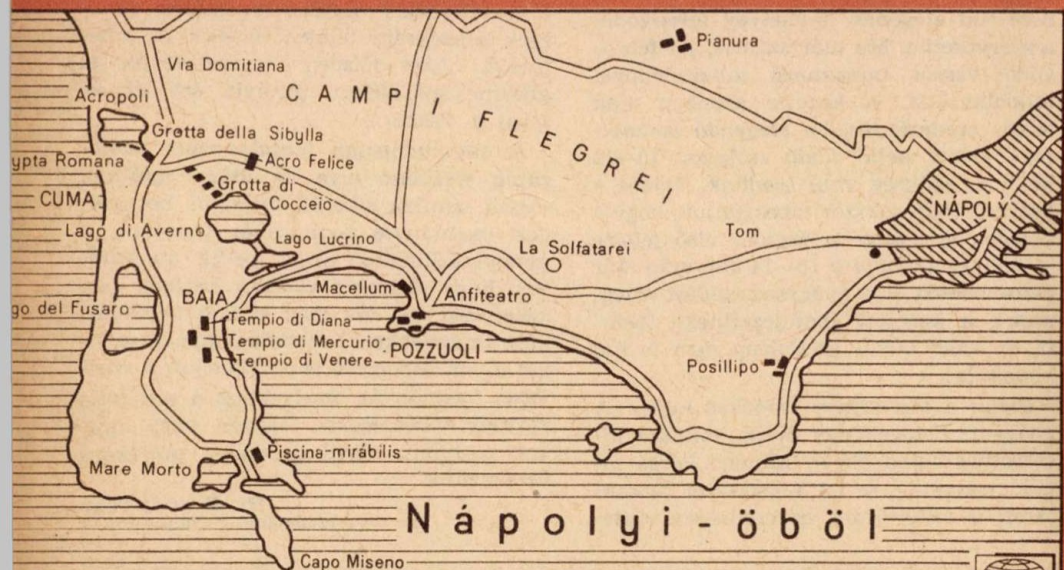
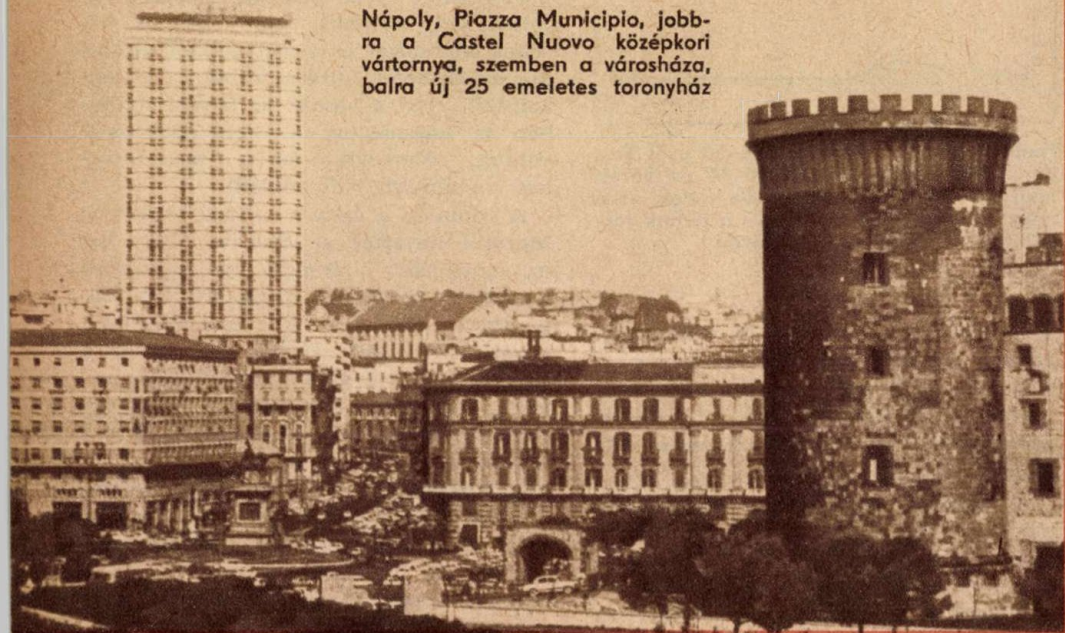

TERRACINÁTÓL NÁPOLYIG

Nápoly, Piazza Municipio, jobbra a Castel Nuovo középkori vártornya, szemben a városháza, balra új 25 emeletes toronyház

La bella Napoli — Nápoly méltán kapta a szépséges jelzőt, mert a természet lenyűgöző szépsége, a kék tenger opálos ragyogása, a pálmaligetek, a Vezúv ketős kúpja, a Nápolyi-öböl felejthetetlen panorámája: Ischia, Procida, Capri szigetszirtjei s a távoli Sorrento partjai, a változatos történelmi múlt épületelemei: antik palotárok, középkori várak, gótikus katedrálisok, pompás palazzók, síkátoros keleties városrészek, modern lakónegyedek, az utcákon áradó nemzetközi forgalom — mindez együtt az a dél-italiai város, amelyet ez a dallamosan ejtett szó fog össze: *Napoli*.

Nápoly a legváltozatosabb történetű olasz város. Úgy 2500 évvel ezelőtt a *Cumae*-ban partra szállt görögök fedezték föl területét a színes és gazdag jövődő számára. Az első görög település *Parthenopé* volt, a mai Santa Lucia (szánta lucsia) városrész helyén. Nevét a hagyomány szerint ott eltemetett tengeri szírről kapta. Később *Paleopolis*nak vagyis Óvárosnak nevezték, amikor tőle keletebbre egy nagyobb település bontakozott ki, s ezt megkülönböztetésül *Neapolis*nak, vagyis Újvárosnak nevezték el. Ez a mai Nápoly. Pontosabban a Via Tribunali környéke: szűk síkátorok szövedéke. Háza ma is az ógörögöktől kijelölt utcáson állnak, és templomi szintén az antik görög szentélyek alapjaira épültek.

Közben a hatalomra jutott Róma szemtet vetett Neapoliszra is, és birtokba vette időszámításunk kezdete előtt 300 körül. A meleg források hasznosításával a rómaiak a város környékén *Baiae*-t fürdővárossá építették ki, a *Solfatara* kengzős forró iszapját közhvényes beteg gyógyítására használták, és ugyan csak fürdővárossá fejlesztették ki *Puteolit* (a mai Pozzuolit) is. Pompás villák, nyaralók, boltozatos és oszlopcsarnokos fürdőházak épültek az egész vidéken. Nem kisebb nevű villatulajdonosok voltak ott, mint *Julius Caesar*, *Pompeius*, *Antonius*, *Cicero*, *Lucullus* (híres palotája a nápolyi Castel dell'Ovónak, a régi sziklavárnak a helyén pompázott), továbbá *Augustus* és *Marcus Aurelius* császár stb., de a két nagy római költő, *Vergilius* és *Horatius* is sokat tartózkodott a fürdőtelepen. Nápoly akkor már divatos szórakozóhely lett. Ez volt Nápoly első fénykora, amely véget ért akkor, amikor a birodalom központja 376-ban Rómából a Constantinus császár alapította Konstantinopoliszba, a későbbi Bizáncba helyeződött át. Bizánc örökölte a várost — 755-ig. Majd a normannok és a Hohen-

staufok uralma következett 1266-ig. Abban az időben, 1224-ben alapítja meg II. Frigyes a *napolyi egyetemet*. Ugyancsak ő építette a *Castel dell'Ovo* várat a Santa Lucia-parton. 1266-tól 1435-ig az Anjouk uralkodnak fölötté. Ekkor lesz Nápoly először főváros és királyi székhely. Az Anjouk alatt — a XIII. és a XIV. században épülnek a város nagy gótikus templomai, a *Santa Chiara* (kiára), a *Domenico Maggiore* (máddzsóre), a *Duomo* stb., továbbá az akkor még királyi várnak használt *Castel Nuovo* is és a *Donnaregina* apácakolostor, ahol *Árpád-házi Mária* királyné — Anjou Károly felesége — élt.

Újabb változást hozott az Aragon-kormányzás, 1435-től 1501-ig. Akkor épül a *Vomero* 240 méter magas dombján a *S. Elmo-erőd*, Nápoly »Citadellája«.

1503-tól 1734-ig spanyol tartomány Nápoly: alkirályok kormányozzák. Abban az időszakban épülnek az óváros nagy palotái, a palazzók és — az 1600-as évek elején — a *királyi palota*. Don Pedro de Toledo alkirály nyitatta meg 1540 körül a róla elnevezett Via Toledót, amely 1860 óta *Via Roma* néven Nápolynak észak-déli irányú főutója. A királyi palota teréről vezet ez a nápolyi »Váci utca« észak felé 2 kilométer hosszúságban a *Piazza Dantéig*, telve a legelegánsabb üzletekkel, nagy autó- és gyalogos forgalommal.

1735-től 1860-ig — a napóleoni Murat (múra) nyolcéves uralmával megszakítva — Bourbon-alkirályok uralkodnak benne. Ők építik a XVIII. század elején a *Carlo-színházat*, az olaszok második »Scalá-ját, amely hat páholyorával és két erkélyével mindmáig Európa legnagyobb operaháza. 1860-ban *Garibaldi* csapatai elűzik a Bourbonokat, és ettől kezdve Nápoly az egységes Itália részévé válik. 1944-ben hadszíntér, és sokat szenved az angol, majd a német bombázások miatt.

A nápolyi *királyi palota* barokkba hajló reneszánsz homlokzatán nyolc fal-fülkében nyolc hatalmas királyszoor áll. Mindmennyi egy-egy dinasztának és történelmi szakasznak a képviselője, a város változatos kormányzatának egy-egy megszemélyesítője. Az első a normann Ruggiero (rudzsero), a második Hohenstauf II. Frigyes, a harmadik a liiomos Anjou Károly, a negyedik Aragóniai Alfonz, az ötödik a spanyol V. Károly, a hatodik Bourbon Károly, a hetedik Murat és a nyolcadik II. Victor Emanuel. Hiányoznak a szoborsorozat elejéről a római meg a görög helytartók,

de megmaradt az ő művük, »la bella Napoli«, a szépséges Nápoly.

A városba Róma felől érkezőnek — mindegy, hogy vonaton, hajón, repülön vagy autón utazik — Nápoly mindig teljes szépségében bontakozik ki. Vasúton a kettős kupú Vezúv mellett elhaladva s az öböl félkörös partvonalán messze nyúló világváros panorámájától elbűvölve a központi pályaudvar, a *Stazione Centrale* (sztácione csentrále) újonnan átépített üvegpalatájából lép ki az utas, és a *Piazza Garibaldi* patinás épületei s 15 emeletes toronyházai közt azonnal bekerül a város lenyűgöző forgatagába.

A hajó az igézetes Capri és Ischia szigete között kavarja a kék tenger fehér tajtékját, s a királyi palota és az ódon Anjou-vár (Castel Nuovo) szomszédságában, a *Piazza Municipio* előtt köt ki, és az utas néhány perc múlva már a Via Roma pompás üzletei előtt sétálhat.

A levegőből érkező a Vezúvval szemben, a város északkeleti részén levő capodichinói repülőtérre ereszkedik le, de előzőleg a várost és az egész öblöt, mint élő térképet szemlélheti a magasból, és a Via Foria új palotái között robog be a központba.

*

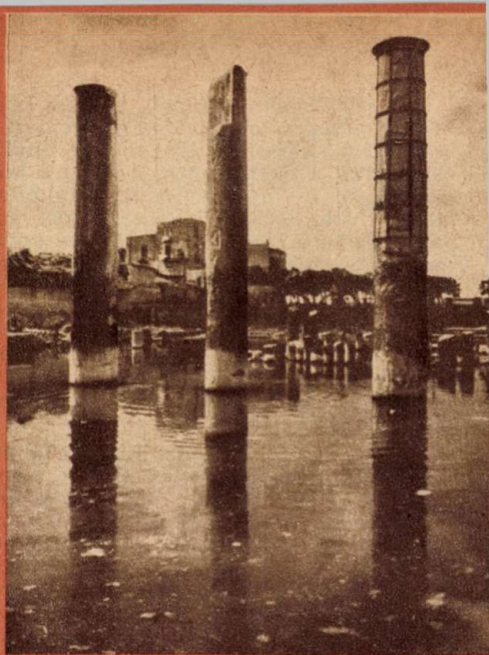
Az autón érkező, ha siet, akkor a Milánóból kiinduló *Autostrada del Sole* hatmezős, széles aszfaltján rohan le, ha jobban ráér, akkor a hosszabb, de szebb tengerparti utat választja, mint e sorok írója.

Ez az autótűt *Terracinánál* éri el a Tirrén-tenger azürkék vizét. Ősi eredetű város ez, ahol az Appenninek láncá egészen a tengerig nyomul. A régi város-maghoz két-háromemeletes, kertes vilákból álló modern üdülővárosrész épült.

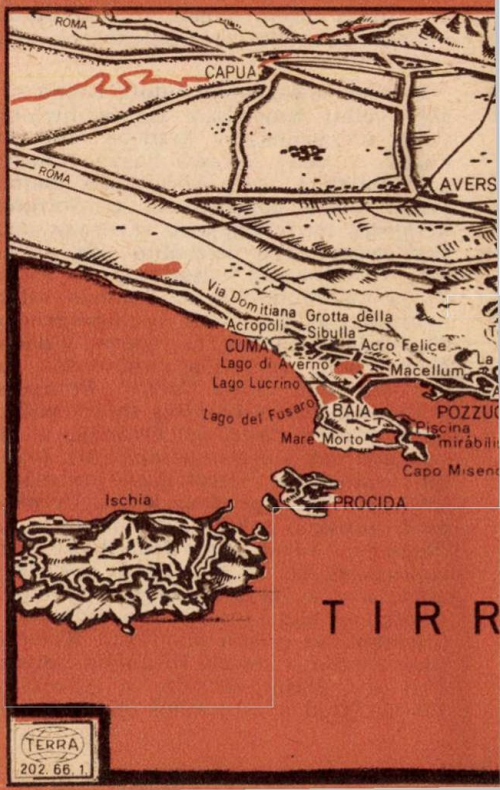
Gaeta a következő szép tengeri fürdőhely, benne az egykori Aragóniai házból való nápolyi királyoknak XVI. századbeli régi kastélya.

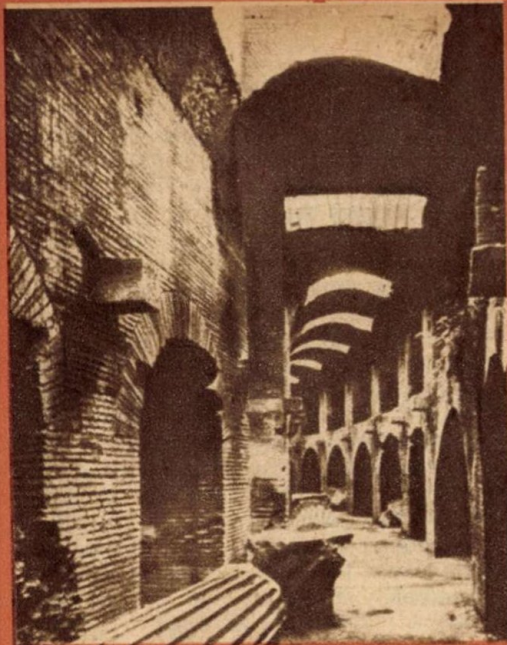
Az út további részén megközelítjük *Monte Cassino* kolostorerődjét. Ott folytak 1944-ben az előrenyomuló szövetséges hadak és a visszavonuló német-olasz seregek legvéresebb harcai. Sok ezer angol, német, olasz és lengyel katonának monumentális temetője szegélyezi a dombot, amelyen a szétrombolt legősibb benedekrendi kolostort és a barokk templomot azóta újra felépítették.

Az autótűt a Via Domitiana szakaszán a Volturno folyó átlépése után *Cuma* közelében éri el Nápoly körzetét, a *Flegrei-mezőket*.

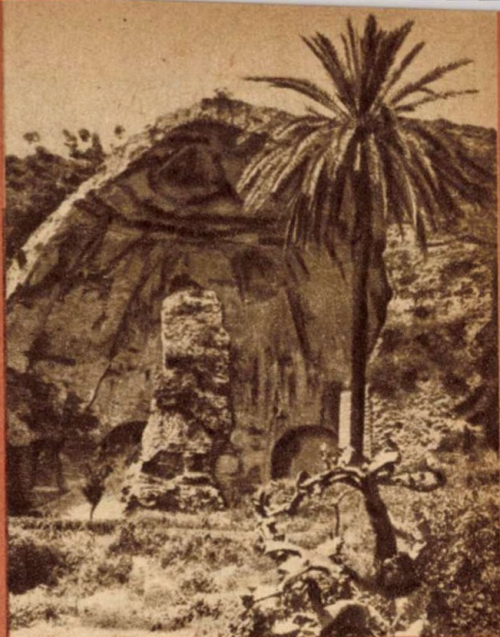

A „Macellum” Pozzuoliban, márvány oszlopain tengeri fúrókagylók láthatók

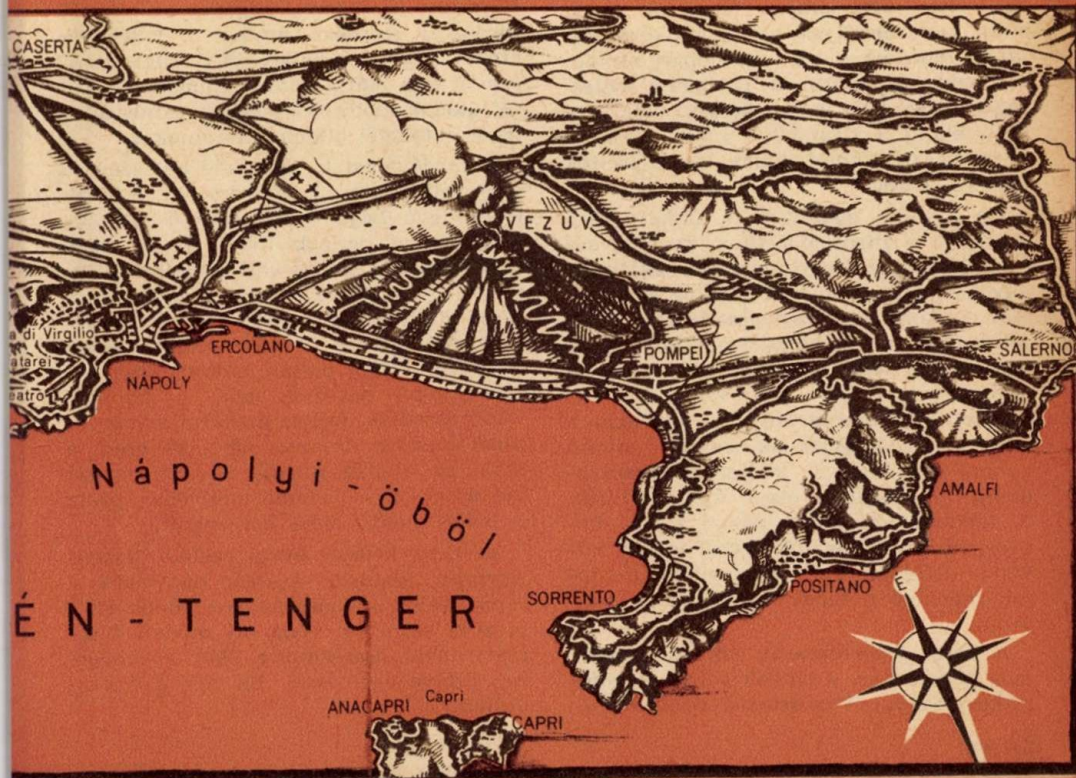

Római kori amfiteátrum föld alatti része
Pozzuoliban

A „Tempio Dianae”-nak nevezett egy-
kori boltozatos fürdőcsarnok romjai
Baia mellett

E »lángoló mezők« vidéke a turistáknak egyik legkeresettebb helye. Első átlomása a *Solfatara*, vagyis a »kénbánya«. Voltaképpen egy kb. 500 méter átmérőjű kráter, ahol a repedésekből többfelé forró kénés gőzök szállnak fel. A kráter közepén egy kis tóban fortyog a forró iszap. A kráter oldalába a rómaiak izasztókamrákat építettek. Ha a talajt lábunkkal vagy egy kődarabbal megütjük, a föld üresen döng alattunk. A rómaiak Forum Vulcaninak nevezték ezt a krátert, amelyből az egykori vulkáni tevékenység megszűnése óta különféle gázok és gőzök — kénhidrogén, kénessav és vízgőz — törnek elő és a felszíni köveket kénbevonattal kérgezik be. A nápolyi Solfatara a mélyben kapcsolatban állhat a Vezúvval, mert amikor a Vezúv pihen — mint mostanában is —, a Solfatara működése erőteljesebb.

Vulcanus fórumából lekanyarodunk a tenger felé. Ott van *Pozzuoli*, amely az ókorban — Ostia megnyitásaig — első és legnagyobb kikötője volt Itáliának. Róma kereskedelme a kelettel Pozzuolin át bonyolódott le. Az egykor forgalmas település ma csendes kisváros, de épületmaradványai idézik a régmúltat. Így az egykor hatalmas *móló*, amelynek csak az íveket tartó pillérei látszanak a víz alatt, mert elsüllyesztette a földkéreg állandó mozgása a régi rakodópart oszlop-csarnokával együtt. A 15 méter szélességű móló 372 méter hosszú volt. Ott kötöttek ki a kisázsiai, a görög, a római meg az egyiptomi hajók, és cserélték értékes áruikat.

Ha a móló elsüllyedt is, látható még a parton a híres *Macellum*, amelyet sokáig Szerapisz ó-egyiptomi istenség szentélyének tartottak. Valószínűleg a városnak egykori nagy oszlop-csarnokkal, árusítóhellyel, szökökútmedencékkel, márvány víztartókkal ékes piaca volt. A még álló három oszlop — egy kör alakú antik szentély maradványa — tanúsítja a tengeri fúrókagylóknak rajtuk látható nyomaival, hogy a földfelszín évszázadokig emelkedett, majd újra süllyedt. A fúrókagylók a víz színén élnek, hegyes, fűrészes kagylóhéjukkal még a követ is átfúrják, ezért nyomaikból pontosan mérhető a tenger vízszintjének változása.

A város legértékesebb emléke a hatalmas körszínház, a puteoli polgárok áldozatkészségével *Vespasianus* császár ide-

jében (I. század) épült *amfiteátrum*. A 40 000 nézőt befogadó aréna nézőtéri része elpusztult, de a több emelet mélységű föld alatti rész ma is látható. Márványoszlopok hevernek a boltozatokat tartó hatalmas téglafalak mellett, az amfiteátrum egykori díszei, de itt vannak kettős sorban azok a fülkék is, amelyekben az ó-keresztény vértanúk várakoztak sorsukra, illetve, amelyekben a vérengző vadállatok ketreceit helyezték el. A felső fülkesort csapóajtók zárták el az aréna porondjától. A kihezetett bestiákat csigasorral emelték a csapóajtókhoz, és azokon át törtek áldozataikra.

A Pozzuolitól nyugatra levő szomszédos fürdőváros *Baia* (a római időkben *Baiae*). Valamikor a rómaiak nagyvilágias tengeri fürdőhelye volt. *Pompa* és kicsapongás jellemezte. Időnként ott-tartózkodtak a császárok is. Az egykori patríciusok villáinak és az elegáns termál-fürdőknek a maradványai kerültek elő a későbbi ásátásokkal. Ez utóbbiakat eleinte kegyhelyeknek vélték a régészek, például az egyiket *Diana* szentélyének, holott az voltaképpen kupolás-boltozatos fürdőmedence volt. A nagy római költőt, *Horatiust* is magával ragadta az előkelő fürdőhely szépsége, amikor I. levelében ezeket írta: »A baiaei öböl ragyogását semmi sem múlja felül a világon.« A kései utódok szőlőt telepítettek a megsüllyedt s földdel eltemetett romokig.

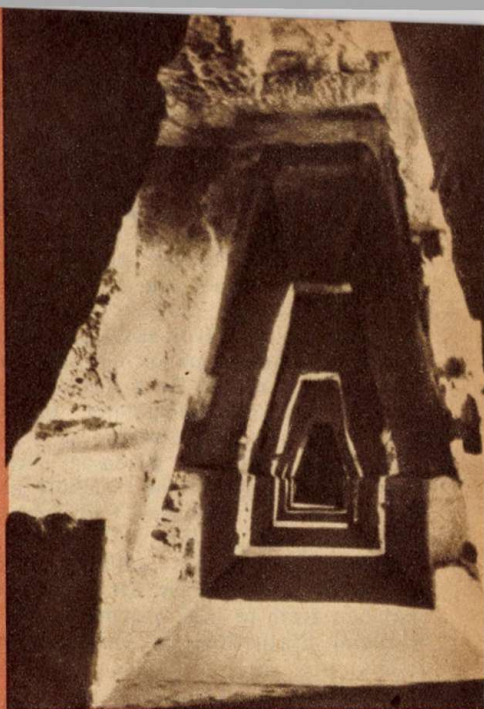
A fürdővárostól észak felé két szép tó vize csillog: a tengeröböl közvetlen közelében levő *Lago di Lucrino* és az egy kilométerrel beljebb fekvő kerek *Lago di Averno*. Ez utóbbi volt az »alvilág kapuja«. Ott szállt le *Aeneas*, *Vergilius* hőse az alvilágba. A monda szerint mérges párák lebegtek a tó tükre fölött, és az átrepülő madár holtan bukkott sötét vizébe, ezért nevezték már a görögök »*Aornosz*«-nak, vagyis madártalannak, és innét ered az *Avernus* név. Ott eredt a *Styx*, az alvilág folyója is, a környező lankákon, az »*elisiumi mezőkön*« pedig a halott hősök lelke bolyongott.

Kereken kétezer évvel ezelőtt *Marcus Agrippa*, *Augustus* császár hadvezére a római hajók számára hadikikötőnek építtette ki ezt a két tavat oly módon, hogy csatornával összekötötte őket a tengerrel, illetve egymással. Ez volt a *Portus Julius*,

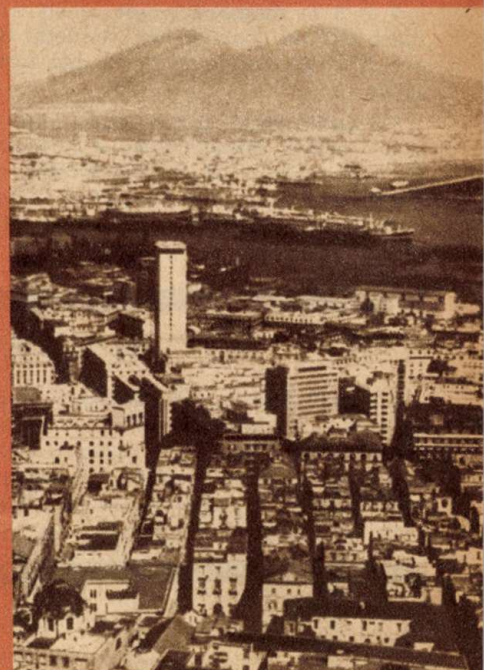
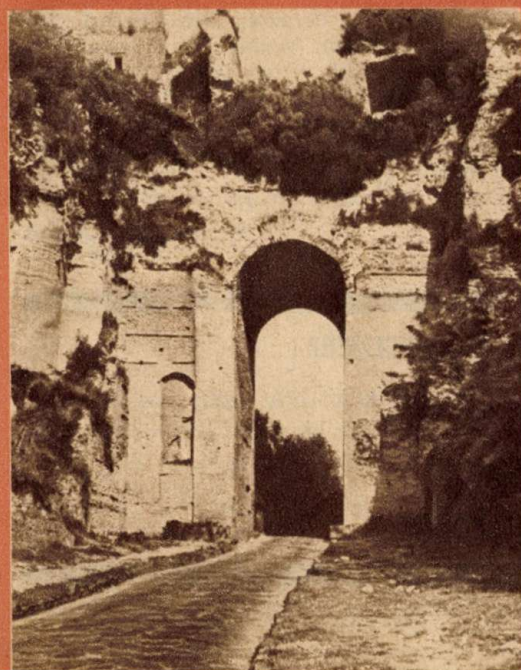
Fent balra: A Solfatara fortypó vizű tava

Lent balra: Az „Arco Felice”, a régi Via Domitiana Tűcsökhegyet áttörő kapuja Baia mellett

Fent jobbra: A cumaei szibilla barlangja

Lent jobbra: Nápoly, kilátás az óvárosra a Vomero oldaláról, háttérben a Vezűv

Cumae egykor a görög művelődésnek volt jelentős központja. Az úgynevezett kalkidikei ábécé — mai írásunk alapja — a cumaeiak révén honosodott meg Itáliában. A görög telepesek az anyaországi Delphi (Delphoi) barlangi szentélyének mintájára alapították ott a *cumaei jóshelyet*. Ezek a jóshelyek többek voltak a babona és hiszékenységek egyszerű vámszedőinél. Igaz, a barlang mélyén szelkő szibilla homályos szavakkal közölte a jóslatot, és ezt a papok úgy magyarázták, ahogy akarták. De a jóshely papjai jól szervezett hírszolgálatot tartottak fenn, és a jóslatok értelmezése a mindenkorai politikai és gazdasági helyzet okos mérlegelése nyomán alakult ki. A szibilla jóslatát császárok, hadvezérek és magánemberek egyaránt kikérték, és hírneve messze *tájakra* eljutott. Michelangelo termetes, csúnya öregasszony formájában festette meg a cumaei szibillát, a római Sixtus-kápolna mennyezetfreskóján.

A gótok és a bizánciak gyilkos háborúi később feldúlták a vidéket, majd közönséges rablóbarlang lett az egykori szentély. 1207-ben a nápolyiak betemették az egészet, kő és törmelék fedte be a szibilla egykori hajlékát. Az időszámításunk kezdete előtti V. században épült és a hegy oldalába vágott ablaknyílásokkal helyenként megvilágított 132 méter hosszú és 5 m magas folyosót, amely a cumaei szibilla jóshelyéhez vezetett, 1932-ben fedezték föl és ásták ki mai formájában.

Az antik emlékekben gazdag kis félsziget utolsó »szenzációja« a *Misenumi-fok* közelében levő *Piscina mirabilis*. A polgárháborúk után Augustus császár megszűntette a Portus Julium, és Misenumot jelölte ki a római hadiflotta ál-

lomáshelyéül (utóda, az uralkodásának utolsó évtizedét Capri szigetén magánosságban töltő Tiberius császár a sziget hegyfokáról fényjelekkel mozgósította a flottát, ha a tenger felől a birodalmat támadás fenyegette). A hajóknak édesvízzel való ellátására építtette August a *Piscina mirabilis*-t, a negyvennyolc oszloppal megtámasztott és öt hosszajóra tagolt nagy víztárolót, amely 12 600 köbméter víz befogadására volt alkalmas. Még ma is olyan állapotban van, hogy egy kis tisztogatás után használható lenne. A víz a falakat és az oszlopokat halványzöldre festette, türkiz színű opálos félhomály dereng a hatalmas föld alatti medencében.

Visszakanyarodva Baia felé a régi római út maradványaira lépünk rá. Ez a *Via Domitiana*, amely közvetlen összekötő út volt Róma és Neapolisz között. (Egy nap alatt tették meg kocsin a mintegy 200 km-es utat.) Az ezzel kapcsolatos építmények közül ma már csak egy hatalmas diadalkapu, az *Arco Felice* maradt meg. Ez átvezeti az utat a Monte Grillo (Tücsökhegy) alatt, mint ennek a sziklaáttörésnek a támaszfala. A régi *Via Domitiana* tönkrement, a középkorban már homok és mocsár fedte, s csak néhány éve, a föld megmunkálása közben találtak nyomára, ásták ki ismét és hozták rendbe.

Az említett Pozzuoli, Cuma és Baia antik emlékekben gazdag része a Nápolyi-öbölnek, amely a császárkori Róma patríciusainak fürdő- és üdülőhelye volt. Maga Nápoly nem dicsekedhet görög-római emlékekkel, de annál több a középkori épülete. Róluk a következő cikkünkben számolunk be olvasóinknak.

Dr. Haraszty Árpád
egyetemi tanár

KÜLFÖLDI OLVASÓINK FIGYELMÉBE!

Közljük kedves Olvasóinkkal, hogy az Élet és Tudomány külföldön is előfizethető a KULTÚRA VÁLLALAT helyi megbízottjainál. Továbbá átutalható az előfizetési díj közvetlenül is, a Magyar Nemzeti Bank (Budapest 54)

024-2 KULTÚRA számlára, jelezve, hogy olvasóink ezért az összegért az Élet és Tudományt kéri.

Az előfizetési díj egy évre hat dollár.